

is the type of public representatives of higher rank illegal activity that are usually connected with unauthorized exploitation of budget funds or administrative resources in private purposes. Political corruption is the abuse of public power, office, or resources by elected government officials for personal gain, e.g. by extortion, soliciting or offering bribes. It can also take the form of office holders maintaining themselves in office by purchasing votes by enacting laws which use taxpayers' money.

In the process of differentiation of types of corruption, the complex of special features of political substructure of this phenomenon has been underlined in accordance to the practical purposes. Variety of forms that political corruption takes in Ukrainian public system is stated to include protectionism, bribery of public officers of highest level, illegal types and forms of financial funds consumption, usage of administrative influence in the realm of legislation etc.

Key words: corruption, zarubezhnyy experience, legal regulation, reaction, analysis.

Стаття надійшла 13 жовтня 2016 р.

УДК 340.12

З. З. Петрович

ПРИРОДНЕ ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Висвітлено філософсько-правові аспекти одного з основних природних прав людини – права приватної власності, а також його поняття, історичні передумови виникнення та основні ознаки. Зауважено, що між власником та його власністю встановлюється ідеальний (юридичний) і безпосередній зв'язок. Оскільки це право є абсолютним, усі інші особи мусять утримуватись від його порушення. Розглянуто право приватної власності як юридично забезпечену можливість осіб фізичних і осіб юридичних володіти, користуватись й розпоряджатись своїм майном.

Ключові слова: власність, майно, право власності, природне право приватної власності, власник, свобода, рівність.

Постановка проблеми. Глобальна економічна криза змусила засумніватися в багатьох цінностях та ідеалах, на які орієнтувалися тривалий час не одне покоління людства. І саме тому необхідне їхнє певне переосмислення.

Найперше потрібно оновити саме мислення. Відповідно, потрібно оновити і всі поняття, категорії, теорії, схеми, концепти мислення і терміни, що позначають факти і явища нового світу. Ця вимога стосується також поняття власності як основного соціального

утворення. Тому питання про переосмислене становлення природного права приватної власності сьогодні має особливу актуальність.

Природне право приватної власності як філософсько-правова категорія займає провідне місце у суспільній свідомості громадян й загалом у суспільному житті. Оскільки це явище багатоаспектне, воно було і є предметом ґрунтовних історичних, філософських, економічних і правових досліджень і як наслідок – наукових дискусій, гострота яких з часом не зменшується. Однак сьогодні ні в кого не викликає сумнівів положення про те, що тільки в країні, де недоторканість власності не лише декларується, а й гарантована, громадянину може бути забезпечений вільний розвиток особистості, добробут і спокій.

Стан дослідження. Проблема розуміння сутності власності та природного права приватної власності завжди була актуальною у філософсько-правовій науці. Її досліджували такі науковці, як: Н. Безсмертна, О. Дзера, В. Галунко, В. Копейчиков, Н. Кузнєцова, І. Магновський, Р. Майданник, П. Рабинович, С. Сливка, Е. Суханов, Е. Харитонов, Я. Шевченко та ін.

В останні роки було здійснено спроби запропонувати нові теоретичні підходи до вирішення проблеми розуміння природи та сутності юридичних конструкцій власності та природного права приватної власності.

Мета статті – здійснити філософсько-правовий аналіз питань щодо поняття природного права приватної власності.

Виклад основних положень. І в історії, і у філософсько-правовій думці виникало багато різних ідей, теорій, концепцій, міркувань про справедливість, загальне благо та свободу. Загальнолюдські цінності виражені в тих вченнях про право містять ідеї рівності людей перед законом, а також їхніх прав і свобод, серед яких і природне право людини на власність. З цими ідеями пов'язана думка про необхідність підпорядкування праву не тільки індивідів, але і самої держави.

Класична римська юриспруденція розкривала сутність власності через універсальну формулу – «*plena in re potestas*», тобто, як повну владу над річчю. Однак такий підхід до розуміння сутності власності не єдиний.

Розвиток філософських ідей і доктрин правової держави невіддільний від становлення уявлень про права і свободи людини, які в підсумку і є тією центральною ланкою, навколо якої розвивалися філософсько-юридичні принципи і норми правової держави.

У класичній філософсько-правовій спадщині варто виокремити погляди таких видатних філософів, які виявляли інтерес до проблеми

існування власності, її природи та права власності, зокрема: Аристотеля, Ж. Бодена, Г. Гегеля, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, Платона, Цицерона та інших.

Вже в Античні часи спостерігалось осмислення сутності феномену власності, включаючи приватну власність. Але людина водночас розглядалася лише як складова держави. Філософи, такі як Платон, були категоричними противниками приватної власності.

Платон пропонував проект ідеальної держави, в якій не допускалися злидні та надмірне багатство, виключалися – без особливої необхідності – приватна власність.

Справедливе, відповідно до життя поліса, за Платоном, полягало в тому, щоби кожен робив свою правду, щоби ніхто не привласнював чужого і не втратив свого.

А одним із захисників прав власника був Аристотель. Він зазначав, що люди турбуються найбільше про те, що належить особисто їм. Відтак більше значення для благополуччя громадян має власність. Чи повинна вона бути загальною або приватною? Щодо цього Аристотель дотримується тієї думки, що «власність повинна бути загальною тільки у відносному сенсі, а загалом – приватною». Отже, філософ виправдовує приватну власність. «Приватна власність, – говорить Аристотель, – лежить в основі природи людини, в його власній любові до себе» [1, с. 86].

У філософії Гегеля власність і відносини, що з нею пов'язані, є початком розвитку права, оскільки лише людина, що має власність і визнає право власності як своє, так і інших може бути особою, тобто суб'єктом права, та може вступати у правовідносини [2, с. 87].

У своєму сучасному значенні поняття «власність» виникло у XVII ст., коли набула поширення ідея «природного права». За цією теорією, висунутою англійськими філософами, а потім французькими просвітителями, власність (точніше, право власності) оголошувалось природженим, даним від природи властивістю, властивим будь-якій людині. Власність формулювалася як приналежність відповідного об'єкта тій чи іншій особі.

Приватна власність ґрунтується на сутності самої людини з волею та рівністю. Сутність власності, яка розкривається за допомогою природних вроджених властивостей, які властиві кожній людині, розкрита у працях Ж.-Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є, Д. Дідро.

Французький філософ-просвітник Ж.-Ж. Руссо наголошував, що люди догромадянського суспільства були рівними за майновим станом, політичного життя не було. Вони були вільними, не мали узаконеної приватної власності та жили незалежно один від одного.

Від природи людям властивий егоїзм і прагнення до власності, до індивідуалізму. Щоб зберегти свою власність, люди укладають суспільний договір, запроваджуючи таким способом громадянське суспільство [3, с. 94].

Подальший розвиток філософсько-правової думки підтвердив нерозривність взаємодії прав людини і панування закону в суспільстві, які свідчили про велике історичне прозіння древніх мислителів щодо прогресивних напрямів і форм розвитку державності на шляху свободи і гуманізму [4, с. 34].

Уявлення (або концепція) про походження права власності безпосередньо з базису виникли у матеріалістичній теорії походження держави і права, розробленої К. Марксом і розвиненої Ф. Енгельсом. Прихильники зазначеної концепції визнавали існування власності як специфічної економічної категорії. Вони стверджували, що існують два основних джерела всіх матеріальних благ людей, що наповнюють світ, – природа й суспільне виробництво.

Поняття «власність» і «природне право приватної власності» можуть мати різне значення залежно від мети вживання. Перше визначає економічний зміст поняття, друге – філософсько-правовий. Іноді термін «власність» застосовується як розуміння, що ідентичне поняттям «право власності» або «майно», належне особі – власникові [5, с. 17].

Над своєю річчю власник встановлює верховенство своєї волі, вона стає приватною власністю. Те, що річ має власника, стає її правовою характеристикою. Існування приватної власності є розумним. Річ може бути відчужена за волею її власника, оскільки вона є зовнішньою щодо нього.

Взагалі власник може здійснювати з приватною власністю все, що йому буде завгодно, за умови, що така реалізація цього права не порушує прав інших осіб. Відтак доля речі є випадковою. Але важливим є те, що розпоряджатися річчю може тільки власник, тому що речі, якими особа володіє, є продовженням її самої, її свободи. І, звісно, таке розпорядження не повинне порушувати права і свободи інших осіб.

Власність у релігійному сприйнятті є злом, яке тягне людину в безодню гріхів, або можливістю принести благо людям. У природно-правовій доктрині власність розглядається як життєва необхідність, така ж природна, як здоров'я, воля, саме життя. Ступінь значущості феномена, що називається власністю, важко оцінити, а рівень його модифікації постійно змінюється (і аж ніяк не у бік спрощення) разом із змінами життєвого простору й устою [6, с. 30].

Право власності – це один з основних природних прав людини. В усіх демократичних країнах світу право власності є першим правом, яке захищається державою. Право приватної власності не можна характеризувати як абсолютне і всеосяжне. Для вирішення суперечностей, у разі зіткнення права власності з правами і законними інтересами інших осіб, суспільству повинен допомагати закон, який встановлює обмеження свавілля з боку власника в інтересах всього суспільства. Відомий український правник О. В. Дзера дає таке загальне визначення поняття права власності – це визнане законом право, яке закріплює абсолютну належність майна особі (власникові) та визначає її права володіння, розпорядження та обов'язки щодо цього майна [7, с. 641].

Варто зауважити на теорію природного права. Теза про те, що всі люди народжуються рівними та мають невідчужувані права, зрозуміла кожній людині. Тому вчення школи природного права набуло великого поширення. Представники цього напряму обґрунтовують власність з погляду природи та почуттів людей. На їхню думку, власність – це природна властивість людини, вона священна та недоторкана, відноситься до кола абсолютних прав.

Проте не можна однозначно та повністю погодитися з ученням природного права. Вона не відповідає на питання: звідки з'являються предмети власності та як з'являються багаті люди і чому є злиденні? Ми живемо в матеріальному світі, тому можемо стверджувати, що предмети власності створені природою або є результатом виробничої діяльності. Людина від народження їх не має [8, с. 60].

У сучасній вітчизняній науковій літературі знову виникла зацікавленість у філософсько-правому осмисленні інституту права приватної власності та його юридичних конструкцій. Це пояснюється тим, що на тлі основних змін у економічних відносинах і насамперед у відносинах власності в Україні, починаючи з 90-х років, теоретична модель права власності не зазнала жодних змін [9, с. 33].

Власність є основним чинником, що визначає міру суспільної свободи індивіда, оскільки саме вона утворює цивілізований ґрунт для свободи і права [10, с. 376].

Нормативна невизначеність та неупорядкованість відносин власності, їх юридична незабезпеченість у сфері роздержавлення та приватизації призводять до суспільної дестабілізації, розвитку таких антиінституцій, як тіньова економіка та тіньова правосвідомість. Таке буттєве та ціннісне роздвоєння завжди поглиблює прірву відчуження між суспільством та владою і, врешті-решт, призводить до масового ігнорування правових норм та регулятивних ідеалів.

Загалом природне право приватної власності – це свобода індивідів і інших суб'єктів соціального життя, причому свобода в її адекватній правовій формі. Історичний прогрес свободи і права свідчить про те, що формування і розвиток вільної, незалежної, правової особистості пов'язані з визнанням людини суб'єктом відносин власності, власником засобів виробництва. Власність є не просто однією з форм і напрямів вираження волі та права людини, але вона утворює цивілізований ґрунт для свободи і права. Де повністю заперечується право індивідуальної власності на засоби виробництва, там не тільки немає, але і неможливі свобода і право [11, с. 28].

Свобода власника не може бути безмежною, не можна допустити свавілля під час здійснення права. Для досягнення балансу інтересів власників та інтересів третіх осіб, державі та суспільству загалом необхідно закріпити межі права власності, умов його реалізації, а також визначення допустимого ступеня його обмеження.

Проблемою власності завжди займалися не тільки філософи, але й економісти, соціологи, а також представники інших наукових дисциплін. Це цілком природно, оскільки будь-який аналіз суспільства був би неповним без розгляду сутності виробничих відносин, стрижнем яких є власність.

Науковий інтерес до філософських підстав теорії власності зумовлений сучасними реформами. Найперше зазначимо, що власність, на наш погляд, можна визначити як історично визначену форму привласнення будь-яких ресурсів, володіння, розпорядження та користування цими ресурсами. Власність – це завжди суспільне відношення; воно вимагає присутності як мінімум двох індивідів. Окремий індивід, ізольований від суспільства, не створює відносини власності. Власність є не річ і не ставлення людини до речі, взяте саме собою. Власність є відношення між людьми, але таке, яке виявляється в їхньому ставленні до речі.

Що стосується філософського підходу, то він узагальнює і синтезує економічний і правовий аспекти аналізу власності в щось ціле. Тобто, філософія в питанні про власність виконує і свою узагальнюючу функцію щодо інших соціальних наук, намагаючись «вбудувати» економіко-юридичні уявлення про власність в загальний каркас соціального знання, і свою методологічну функцію, вказуючи і, якщо потрібно, коригуючи методологічні основи того чи іншого дослідження.

Власність визначає спосіб присвоєння людьми предметів виробничого й особистого споживання, які пов'язані з матеріальною чи духовною річчю, що підлягає присвоєнню. Тому кожне національне право власності спрямоване на захист майнових, духовних речей, які

не стосуються інших суб'єктів власності. У філософії права власність не повністю відповідає присвоєнню, персоніфікації. У приватній власності можуть бути елементарні речі особистої гігієни. Все інше – це «дари природи» або національні культурні здобутки багатьох членів суспільства. Тому процес їх присвоєння має пройти природно-правову процедуру, яка є однаковою для кожного громадянина, незважаючи на його суспільне становище. Ментальний атрибут позитивного права з питань власності виявляється у порядку присвоєння суспільних продуктів окремими особами або не присвоєння в багатьох випадках взагалі. Такий ментальний атрибут обов'язково повинен мати онтологічне обґрунтування щодо співвідношення різних форм власності [12, с. 198].

Природному праві приватної власності притаманні основні чотири ознаки. Перша – сукупність прав володіння, користування і розпорядження річю, яка становить складну систему відносин власника до речі і з приводу її використання спільно з іншими особами. Право володіння та користування власник може здійснювати, не вдаючись до контактів з іншими особами, право ж розпорядження можливо лише з їхньою участю. Друга ознака полягає в тому, що власник здійснює дії щодо свого майна, не порушуючи права та інтереси інших осіб, тобто він стає зобов'язаним в цьому плані перед іншими особами. Він вчиняє дії щодо належних йому речей як предметів матеріального світу (і це третя ознака). Четверта ознака права власності полягає в тому, що власник несе тягар утримання належних йому речей і ризик випадкової загибелі або випадкового їх пошкодження.

Норми права приватного власності в писаному законі повинні відповідати нормам реального життя та не заперечувати нормам моралі. Тобто, необхідно, щоб зміст природного права – права приватної власності – максимально відображав реалії сучасного життя у сфері майнових прав громадянина. Як це не дивно, але цьому правилу суперечить відомий консерватизм права взагалі. Природне право приватної власності має змінюватися одночасно із потребами життя у XXI ст.

Природне право приватної власності трактується як сукупність правових норм, які закріплюють, регулюють та охороняють стан присвоєння матеріальних чи інших благ конкретним особам. Власник користується цими нормами на свій розсуд, незалежно від волі інших осіб.

Право власності найперше виражає ставлення особи до речі. Тобто, між власником та його власністю встановлюється ідеальний (юридичний) і безпосередній зв'язок, власник панує над власністю, що належить йому. Це право є абсолютним, усі інші особи повинні

утримуватись від його порушення. Без ставлення інших осіб до якоїсь речі як до чужої не було б і відношення до неї самого власника як до своєї.

Право приватної власності розуміють як юридично забезпечену можливість осіб фізичних і осіб юридичних володіти, користуватися й розпоряджатися своїм майном.

Висновки. Власність завжди була основою для людства. Якщо задуматися, то це показник нерівності доходів, який може призвести до соціальних конфліктів, а з іншого боку, стимулює прагнення до більш ефективної праці. Однак боротьбою в теоретичному плані справа не обмежується. Соціальні потрясіння однією з головних своїх причин мають, у підсумку, спроби змінити сформовані відносини природного права приватної власності, затвердити новий порядок цих відносин. Але оскільки вся історія розвитку суспільства аж до сьогодні була пов'язана з домінуванням лише однієї для суб'єкта парадигми соціальної самоорганізації, то і зараз ці перетворення, які набували то форми бунту, то повстання, найчастіше здійснювалися за одним сценарієм: відняти й поділити, водночас сутність відносин між власниками особливих змін не зазнавала.

Майбутнє неможливе без знання основ і аналізу накопиченого досвіду. Саме категорія «власність» сформувалась на основі надзвичайно складної та багатшарової системи суспільних відносин, які настільки взаємопов'язані, що їх важко відокремити один від одного. Однак у міру накопичення і поглиблення знань про закони розвитку суспільства, уявлення про власність почали змінюватися в бік щораз більшого визнання не природної, а соціальної її основи.

Тому для успішного розвитку природного права приватної власності необхідне виконання багатьох економічних і соціальних умов, зокрема, перегляд самого ставлення до власності в нових економічних умовах.

1. Аристотель. Политика. Афинская полития. – М.: Мысль, 1997. – 350 с.

2. Гегель Г. В. Ф. Основы философии права, або Природне право і державознавство / Г. В. Ф. Гегель; пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра. – К.: Юніверс, 2000. – 336 с.

3. Трофанчук Г. Л. Історія вчень про державу і право / Г. Л. Трофанчук. – К.: Ун-т «Україна», 2004. – 210 с.

4. Галуцько В. В. Генезис розуміння права приватної власності / В. В. Галуцько // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 2. – С. 33–40.

5. Ерошенко А. А. Личная собственность в гражданском праве / А. А. Ерошенко. – М.: Юридическая литература, 1973. – 208 с.
6. Спасибо-Фатєєва І. Замітки цивіліста про тенденції пізнання права власності / І. Спасибо-Фатєєва // Право України. – 2011. – № 5. – С. 29–35.
7. Цивільне право України. Загальна частина / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.
8. Пацурківський Ю. П. Основні підходи до визначення поняття та природи власності в цивільних правовідносинах / Ю. П. Пацурківський // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2013. – Вип. 682. – С. 59–64.
9. Домашенко М. Про теоретичні погляди на власність / М. Домашенко // Право України. – 2010. – № 12. – С. 32–39.
10. Дзера О. В. Розвиток права власності громадян в Україні / О. В. Дзера. – К.: Тандем, 1998. – 272 с.
11. Нерсесянц В. С. Філософія права / В. С. Нерсесянц. – М.: Инфра-Норма, 2005. – 656 с.
12. Сливка С. С. Філософія права: навч. посібник / С. С. Сливка. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – 264 с.

Петрович З. З. Естественное право частной собственности: философско-правовой аспект

Освещены философско-правовые аспекты одного из основных естественных прав человека – права частной собственности, а также его понятие, исторические предпосылки возникновения и основные признаки. Замечено, что между владельцем и его собственностью устанавливается идеальная (юридическая) и непосредственная связь. Поскольку это право является абсолютным, все другие лица должны воздерживаться от его нарушения. Рассмотрено право частной собственности как юридически обеспеченная возможность лиц физических и лиц юридических владеть, пользоваться и распоряжаться своим имуществом.

Ключевые слова: *собственность, имущество, право собственности, естественное право частной собственности, владелец, свобода, равенство.*

Petrovitch Z. Z. Inalienable right of private property: phylosophical and legal aspects

The article deals with phylosophical-legal conception of ownership and inalienable right of private property (with its principle of formal equality and freedom). It was found out, that these aspects make sense only if individual and human origin and measuration in social life is defined and acted, where the individual is defined as independent person - a subject of property and law. Property is applied not only as a ground for receiving rights and obligation, but aslo has got essential otological and legal character, cause of its presence or absence, one legal consciousness reveals essence of other legal consciousness. And legal reality is shown in such a way, that present reality of legal consciousness of others, who own property. As opposed to joined ownership, private property is the way to realization of individual freedom and is defined as an inalienable right of a person and as an intellectual origin.

The article also characterizes four major aspects, which concern the inalienable right of private ownership. The first – summation of rights of possession, applying and disposal of property, which submit the complex system of relation between an owner and property and its applying together with other persons. An owner can fulfill the rights of possession and applying, not making any contracts with other persons, but right of disposal could be possible only with taking part of others. The second aspect consists of the fact, that an owner acts with his property, not violating the rights and interests of others and he becomes dependent on other people. He fulfills acts concerning his property, as material things (and this is exactly the third aspect). The fourth aspect of private ownership lies in the fact, that an owner keeps the burden of possessed thing and risk of its accidental destruction or damage.

Key words: *property, ownership, property right, inalienable right of private property, an owner, freedom, equality*

Стаття надійшла 23 листопада 2016 р.

УДК 340.12

М. М. Цимбалюк

ВПЛИВ СВИТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТИРІВ СУЧАСНОГО ПРАВООХОРОНЦЯ НА РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

З'ясовано засади впливу світоглядних орієнтирів сучасного правоохоронця на реформування правоохоронної системи в українському соціокультурному просторі. Акцентовано, що застосування у професійній діяльності співробітників правоохоронних органів неморальних критеріїв поведінки призводить до професійних помилок, невиконання професійних обов'язків, зловживання службовим становищем та інших виявів професійно-моральної деформації. Зазначено, що професійна діяльність працівника правоохоронних органів, яка передбачає акмеологічну орієнтацію, повинна обов'язково містити моральний компонент.

Ключові слова: *світогляд, правоохоронець, світоглядні орієнтири, правоохоронна система, громадянське суспільство, правова держава, верховенство права.*

Постановка проблеми. Оскільки працівники правоохоронних органів несуть відповідальність за реалізацію та забезпечення втілення законних, закріплених державою інтересів громадян і мають бути зразком високої правосвідомості, робота правоохоронних органів